

Ankara Üniversitesi Açık Ders Notları

FEL 132 Eleştirel Düşünme

11. HAFTA:

Tanımlama ve İçlem-Kaplam İlişkisi:

Eleştirel düşünmenin en kritik boyutlarından birisi de herhangi bir söylem alanında argümanlar üretirken, kullandığımız sözcüklerin tanımlarına ilişkin bir farkındalığa sahip olmak, sözcükleri bu tanımlar doğrultusunda kullanmak, gerekirse açık tanımları önden bildirmek ve söz konusu sözcüğün tanımlanma biçim ve türünü iyi tespit etmektir.

Tanımın tanımı: Tanımın tanımı üzerine uzlaşmış bir tanım yoktur.

Aristoteles: Bir şeyin özünü bildiren ifade.

J. S. Mill: Bir sözcüğün anlamına ilişkin açıklayıcı beyan.

Carnap: Sözcüklerin aynı dil içinde transforme edilme kuralları.

Yani bir anlamda tanım, sözcüklerin anlamını ortaya koymak için yapılan entelektüel bir etkinliktir. İki sembolü eşitleme ya da bir sembol için anlam önerme süreci olarak görülebilir.

Definiendum: Tanımlanacak olan sembol

Definiens: Definiendum'um anlamını açıklayan sembol ya da sembol grubu.

Örneğin TDK'ya göre düşman sözcüğünün tanımı şöyle verilir.

“düşman”(isim): “birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse, hasım, antagonist.

“..... =df ”..... şeklinde bir gösterim, tanımlanması istenen sözcüğün, tanımını şudur şeklinde ifade edilmesidir. İlk boşlukta definiendum, ikinci boşlukta ise definiens vardır.

Böylece tanım, definiendum’um definiens ile aynı anlama geldiğinin bir ifadesi ya da iddiasıdır.

Terimin (tanımın) kapsamı: (extension, denotation) Terimin doğru bir şekilde uygulandığı ortak nitelik ya da karakteristikleri paylaşan nesnelere sınıfı.

Örneğin okyanusu tanımlarken; Pasifik, Atlantik, Hint, Kuzey Antarktik ve Arktik su kütleleri listelenebilir.

Terimin içlemi: (intension, connotation) Terimi uyguladığımız nesnelere sınıfının paylaştığı bir dizi nitelik ya da tanımlayıcı karakteristik.

Örneğin okyanus sözcüğünün içlemi, yüzölçümü 13 milyon kilometre kareden büyük olan tuzlu su kütleleri.

Bu şekilde tanımlanan nesnelere sınıfı, sözcüğün kapsamsal tanımına karşılık gelir.

Kaplam: nesnelere

İçlem: nitelikler

Bütün genel terimler kapsamsal ve içlemsel anlamlara sahiptir ve içlem kapsamı belirler.

Nitelikler, terimin uygulanacağı nesnelere sınıfını belirler. Tersine söz konusu değildir. Yani kapsam içlemi belirlemez; çünkü farklı içlemler aynı kapsama sahip olabilir.

Şöyle örneklendirilebilir: Okyanusları listelemek, söz konusu nesnelere grubunun ortak olan belirli niteliğinin ne olduğu konusunda bizi aydınlatmaz.

İçleme nitelikler eklemek, kaplamı azaltır. Bu durumda kaplam, yani söz konusu nesnelere sınıfı öncekinden daha az olur. İşlem arttıkça kaplam azalır, işlem azaldıkça kaplam artar.